

Právo a politika.

Studie metodologická.

1. Věda jako projev snahy po objektivním myšlení. — 2. Positivismus popírá objektivnost toho, co má být. — 3. Také t. zv. církví věda právní popírá vědecký ráz politického myšlení. — 4. Exaktnost poznatků církví vědy právní. — 5. „Přičítání“ normy státu poznatkem empirickým. — 6. Positivní norma není předmětem, nýbrž pomůckou poznávání právního. — 7. Právo a politika.

1. Jest jistě nápadné, že nynější doba nízké úrovně politického myšlení spadá v jedno s dobou, kdy vládnoucí metodologie vylučuje politické myšlení z kruhu věd. Aniž chceme odkazovati na doby tak vzdálené, jako antika, kdy úvahy o státě byly osou všeho myšlení filosofického, ani k politickému problému poměru státu a církve, jež středověk řešil celým aparátem tehdejší filosofie, omezujeme se jen na poukaz, jakou úlohu měla filosofie pro politiku Velké revoluce, jak u kolébky německé politiky stály filosofie Fichte a Hegela, a jak mocná politická hnutí čerpají svou myšlenkovou výzbroj z filosofie Marxovy. Právě asi od dob, kdy vymírati počínala generace, jež ještě své názory na právo a stát čerpala od učitelů věřících v přirozené právo, můžeme pozorovati, jak myšlení politické ztrácí svou souvislost se snahami filosofickými. Není to ostatně zjev, jenž by se omezoval na myšlení o státu a právu. Postupně oddělují se v druhé polovici devatenáctého století jednotlivé vědy po příkladu věd přírodních od živné půdy filosofického snažení po jednotném objektivním chápání světa, a hledají svou základnu v empirii. Skutečnost sama má poskytnouti odpověď na všechny otázky, i na otázky právníké a politické.

Teprve za našich dnů, počínajíc asi počátkem dvacátého století, počíná se ne bez účasti vynikajících pěstitelů přírodních věd, jimiž se počala secese od filosofie, zase probouzetí zájem o filosofické otázky, vědomí, že pouhé smyslové zjišťování skutečnosti nestačí k tomu, aby ukojilo lidskou potřebu poznání,

nýbrž že toto zjišťování skutečnosti, má-li býti vědecky cenné, musí býti ovládáno hledisky filosofickými.

Pravíme-li, že období druhé polovice devatenáctého století pěstovalo vědu bez filosofického podkladu, jest ovšem tomu rozuměti cum grano salis. Filosofický podklad tu byl, bylať jím filosofie Comteova, positivismus jako světový názor, takže nynější směry snad přilehavěji, než jako návrat k filosofii, by bylo lze charakterisovati jako odklon od positivismu a tápavé hledání náhrady zaň. Myšlenkový zmatek z toho vznikající jeví se jako dnešní krise filosofická, etická, politická, hospodářská. Jde tu s filosofického hlediska o myšlenkový stav údobí, jež nemá pod nohama společné půdy jednotného světového názoru, a v němž tudíž rozpory jsou z velké části neřešitelné proto, že každá z proučích se stran vychází z jiných předpokladů, nebo pořádá svá tvrzení vůbec bez jasných předpokladů. Neboť každý spor je řešitelný teprve tehdy, shodnou-li se sporné strany na východisku svých úvah.

Odklon od positivismu dál se doposud hlavně v zamítání základní poučky této filosofie, že věda jest povolána k tomu, aby zobrazovala skutečnost, a že tedy, čím dále bude věda pokračovati, tím více se přiblížíme cíli filosofie, jednotnému názoru světovému. Byli to právě pěstitelé přírodních věd, kteří si uvědomili, že tento úkol je neřešitelný, že kupení vědeckého materiálu nás spíše vzdaluje, než by nás přibližovalo k jednotnému pojetí skutečnosti. Potřebujeme třídícího principu, jenž by nám umožňoval rozlišiti podstatné od nepodstatného, a teprve tímto tříděním poznatků se počíná skutečná věda. Neboť nepodstatné znaky zjevu jsou stejně skutečné, jako znaky podstatné, takže pouhé zpodobování skutečnosti, jež by zachycovalo jak podstatné, tak nepodstatné znaky, nemůže nás přiblížiti cíli vědy.

Věda nikdy nemůže zpodobiti skutečnost, jak se domnívali positivisté, nýbrž může ji jen pro naše myšlení nahrazovati — abychom užili výrazu Poincaréova — jakýmsi stenogramem, myšlenkovým výtvozem, v němž nekonečná různost a stálá měnivost skutečnosti jest nahrazena přehledným počtem znaků tak seskupených, aby nám pro obor myšlení, o nějž nám jde, mohla skutečnost zastupovati. Objektívni není poznatek proto, že zpodobuje objekt, nýbrž proto, že může nejen v mé mysli, nýbrž v mysli kohokoliv správně myslícího objekt zastupovati.

Tím však vývoj myšlení podryl druhý základní sloup positi-

vistické filosofie, domněnku totiž, že jen o tom, co jest, možno tvořiti objektivní poznatky, že věda může vypovídati jen, zda něco jest nebo není, nikdy však, zda něco má nebo nemá býti. Tato pozitivistická domněnka, nechceme-li říci předsudek, jest však tak hluboce vryta v myslí naší doby, že ani uvědoměli odpůrci pozitivismu se jí neubrání. Úkolem tohoto článku jest upozorniti na tento podle mého názoru podstatný omyl, pokud působí na metodologické poučky t. zv. normativní teorie právní či čiré vědy právní.

2. Jest nemálo charakteristické, že myšlení politické z kruhu vědeckého, t. j. k objektivním myšlenkovým výtvorům směřujícího myšlení, vylučují nejen přívrženci pozitivistické filosofie, nýbrž i přívrženci čiré vědy právní.

Mluvíme-li o vědecké povaze politického myšlení, musíme si ovšem s cesty odstraniti námitku, s níž se tu setkáváme již při prvních krocích. Snad nemusíme se zdržovati při té její formulaci, jež praví, že politika jest přece činnost, kdežto věda jest poznání. Politikou prý něco tvořím, kdežto věda chce jen vypovídati o skutečnosti. Jest, myslím, na první pohled patrné, že i věda jest činnost, již tvořím objektivní poznatky, že vědecká práce jest také práce tvořivá, a na druhé straně, že ani politika není myslitelná bez tvorby určitých myšlenkových výtvorů, jež vystupují s nárokem, aby uznány byly za obecně platné, objektivní. Naše tvrzení nelze ani vyvrátiti odkazem na empirickou politiku, jež se nám před oči stává jako boj o moc, o fysickou možnost prosaditi vlastní chtění. Tu jde čistě o otázku terminologickou. Jest pravda, že zvláště za našich dnů jméno politika propůjčujeme určitým formám společenského násilí. To nám však nesmí zakrývati fakt, že toto násilí vždy vystupuje jako projev snahy po tom, co má býti. I tam, kde politická argumentace vyvrcholuje větou: sic volo, sic jubeo, stat pro ratione voluntas, vystupuje vůle jako rozpoznávací znak toho, co má býti od toho, co býti nemá, vystupuje s nárokem, aby byla uznána za obecně platnou. Jde tu o logickou anomálii, jež nás stejně nesmí másti při tvoření pojmu politiky, jako nás při tvoření pojmu vědy nemate, jestliže s nárokem na uznání za pravdu vystupuje tvrzení, opírající se o násilí neb o autoritu. Vadí-li nám, že pod názvem politiky vystupují nejpodivnější myšlenkové výtvary a činy jimi inspirované, rozpomeňme se na doby, kdy pod názvem vědy také vystupovaly nejdivnější pověry, předsudky, a kdy i

vědecké spory byly řešeny násilím. V této metodologické úvaze nám právě nejde o kulturně historický obraz toho, co v dané době se nazývá politikou, nýbrž o vystižení logické struktury určité kategorie myšlenkových výtvorů, s nimiž se setkáváme v politice, struktury, již tento způsob myšlení se liší od jiných.

Podstatnější jest námitka, jejímž dozvukem ostatně jest i námitka právě vyvrácená, totiž, že věda může vypovídati jen o tom, co jest, kdežto v politice hledáme odpověď na otázku, co má býti. Vědecky tedy mohu prý vypovídati jen o politice, jaká jest nebo není, politika pro vědu vystupuje jen jako objekt poznání, o němž mohu tvořiti jen správné nebo nesprávné, pravdivé nebo nepravdivé poznatky. Zda daná politická myšlenka je správná nebo nesprávná, nemůže mi prý nikdy říci věda. V politice jde vždy o určité chtění, toto chtění jest individuálně různé, úkolem vědy nemůže býti hodnotiti toto chtění jako správné nebo nesprávné, nýbrž jen zjistiti, o jaké chtění tu jde a jak vzniklo. Nic ovšem nebrání, abychom název vědy nevyhradili jen souboru myšlenkových výtvorů vypovídajících, co jest, a proč to jest. Ale pak musíme uznati, že i mimo tento rámec se setkáváme s myšlenkovými výtvary vystupujícími s nárokem, aby uznány byly za obecně platné. Tak poznatky matematické a vůbec poznatky, jež shrnujeme názvem věd exaktních. Nikdo nemůže ukázati $\sqrt{-1}$, ani n -rozměrný prostor, ani hmotu nekonečným prostorem po daném impulsu do nekonečna se pohybuující, jak ji předpokládá zákon setrvačnosti. A přece tu jde o pojmy vědecké. Jimi nevypovídám, že něco v prostoru a čase jest nebo není, nýbrž, že z těch a těch myšlenkových předpokladů vyplývají ty a ty důsledky. Proč bychom tedy upírali název vědecké snahy snaze vystihnouti vzájemnou logickou závislost našich myšlenek o tom, co má býti? Namítá-li se, že pravím-li, že něco má nebo nemá býti, musím přihlížeti k vůli, tedy k něčemu nutně subjektivnímu, přehlíží se, že se tu výrazu „subjektivní“ užívá v jiném smyslu, než výrazu „objektivní“, mluvím-li o objektivnosti vědeckého poznatku. Subjektivní tu znamená buď totéž, co psychické, tedy vyjadřujeme tím, že tu jde o předmět poznání, jež nelokalisují v prostoru a čase, nýbrž v lidské mysli — je-li dovoleno věc tak složitou vyjádřiti těmito hrubými náznaky. Naproti tomu, mluvím-li o objektivnosti vědy, mám na mysli obecnou platnost jejích poznatků. Nebo tu subjek-

tivní znamená předmět, jenž je individuálně různý. V obojím směru však není rozdílu mezi mými myšlenkovými výtvary o tom, co jest, a výtvary o tom, co má býti. Vždyť také mé vědecké poznatky jsou psychická fakta individuálně determinovaná. Nikomu nenapadne, aby možnost vědy vyvracel tvrzením, že není vědeckého poznatku, jenž by se nebyl zrodil v lidské mysli a byl tudíž subjektivní jak ve smyslu čehosi psychického na rozdíl od hmotného, tak ve smyslu čehosi individuálně determinovaného na rozdíl od obecně platného.

Nepokládám tedy námitky, jež se stanoviska pozitivismu se činí proti možnosti vědy politické, za přesvědčivé. Ovšem musíme pak zdůraznití rozdíl mezi vědou politickou a vědou o politice. Bylo právě charakteristické pro období vlády pozitivistického směru, že tento rozdíl napořád přehlíželo, a chtělo nahraditi náboženství vědou o náboženství, pedagogiku vědou o pedagogice, jako politiku vědou o politice a právní vědu vědou o právu, podobně jako nahrazovalo obecné poznatky logické (noetické) poznatky psychologickými. Pak ovšem všechny tyto vědy byly v podstatě literární historií, snažící se projevy těchto různých lidských snah hlavně v literatuře přehledně srovnati a stopovati filiaci jednotlivých mínění. Byl tu, pokud jde o zjevy duchové, stejný omyl, jako kdybychom vědu o fysice zaměnili s fysikou a za úkol fysiky vydávali vystihnouti rozdíl mezi formulací zákona o volném pádu u Aristotela a u Newtona. Jako rozeznáváme vědu o umění od umění, vědu o fysice od fysiky, tak musíme rozeznávati i vědu o právu od práva a vědu o politice od politiky. Čím se liší myšlení náboženské od uměleckého a obou od pedagogického, právníckého a politického, tu pomíjíme. Pro naši úvahu rozhodný je poznatek, že jest tu rozdíl mezi určitým způsobem myšlení a naukou o produktech tohoto způsobu myšlení.

3. Pramenem domněnky, že jen o tom jest věda možná, co jest, byla pozitivistická metafysika ztotožňující skutečnost s tím, co jest. Pravím metafysika, poněvadž o skutečnosti, jaká jest mimo lidské poznání, nemohu nic věděti. Nemohu skutečnost tedy také definovati jinak, než jako to, co prožívám, a co v poznatecích se snažím nahradit myšlenkovými výtvary, jimiž bych se s druhými o tyto zážitky mohl sdíleti, a jež by mně samému ve vzpomínkách zážitky zastupovaly. Je-li skutečnost to, co za-

žívám, pak mohu o ní toliko vypovídati, že jest nekonečně různá a stále se mění. Moje poznávání spočívá v tom, že zachycuji jednotlivé znaky a je kupím v představy a pojmy i v soudy, výpovědi o tom, co jest. Není tedy nikdy to, co jest, totožné se skutečností. Já ovšem mezi svými soudy rozeznávám pravdivé od nepravdivých, a populární noetika učí, že pravdivý jest ten soud, jež mohu zkušeností verifikovati. Tu však jde o patrný optický klam. Moje zkušenost je zase již skutečnost myšlenkově zpracovaná, poněvadž o tom, co nevstoupilo do mého vědomí, co se nestalo jeho částí, nemohu nic vypovídati. Tak se nám požadavek pravdivosti mění v požadavek jednotnosti mého poznání, jenž zase jest výrazem jednotnosti vědomí. V tom smyslu mluvím pak o pravdivosti exaktních poznatků, jež nemohu verifikovati zkušeností. Ztotožňování skutečnosti s tím, co jest, jest vysvětlitelné jen tím, že z hlavních pomůcek, již nekonečně různou a měnivou skutečnost zjednodušuji tak, abych ji mohl poznati, jest vyloučení momentu času. Myslím si skutečnost v přímém odporu se zkušeností, jako by v ní cokoliv se mohlo opakovati. Ve skutečnosti není, jak zvláště Bergson ukázal, opakování. Jen tak si vysvětlujeme, že se nám zdá minulost poznatelnou, budoucnost nepoznatelnou, že o minulosti mohu tvořiti poznatky, o budoucnosti však nemohu. Přihlédnou-li však blíže, musím uznati, že to, co bylo před hodinou, je právě tak skutečné nebo neskučné, jako to, co bude za hodinu. O obojím mám v mysli určité myšlenkové výtvoř, jimiž skutečnost v životě nahrazuji. Nemohl bych žíti jako rozumná bytost stejně, kdybych si netvořil, pokud o minulost jde, poznatků o tom, co jest, pokud jde o budoucnost poznatků o tom, co má býti. Jde tu o zásadně dvojí postoj, jež jako rozumná bytost mohu zaujmouti proti skutečnosti. Pokud jde o minulost, to, co jest prožito, to, co nemůže se vrátiti a tedy změnit, tvořím poznatky abstrahuje od momentu vůle. Naproti tomu uvažuje o budoucnosti nemohu z obrazu skutečnosti vyloučiti tvořivou vůli, možnost různých skutečností. V tom nás nesmí másti gramatická forma mé výpovědi, že mohu říci, kde bude ta a ta hvězda v ten neb onen příští den, jako mohu říci, že Karel IV. měl nebo neměl učiniti to neb to. V prvním případě hledím na svůj předmět, jako by nebylo budoucnosti, totiž za předpokladu, že se nic nezmění z podmínek pozorovaného děje; v druhém hledím

na svůj předmět, jako by měl před sebou budoucnost, jako by se dalo něco měnit na tom, co již proběhlo.

Tak dospíváme k základnímu rozdílu ve tvorbě svých poznatků, k základním dvěma postojům, jež mohu ke skutečnosti zaujmouti.

Jest velkou zásluhou přívrženců t. zv. čiré vědy právní, že si uvědomili tento zásadně různý způsob tvoření poznatků. Zdá se mi však, že nedomyslili do konce důsledky kritického idealismu, a proto nevytěžili ze své metodologie, co z ní vytěžiti lze. Neboť na jedné straně stejně, jako jejich pozitivističtí odpůrci, ztotožňují svět, jenž je, se skutečností, na druhé neodolali zcela příkladu svého mistra Kanta, ježž úvahy o tom, co má býti, v kritice praktického rozumu svedly k metafysické konstrukci dvou světů, k učení, že svět, jenž má býti, není tento náš smyslový svět, nýbrž nadsmyslný svět ideí.

Myšlenkový postup, jímž normativisté asi k tomuto chápání toho, co má býti, dospěli, jest snad tento: V právu vypoovídáme vždy, že něco má nebo nemá býti. Skutečnost však poznáváme tím, že si odpovídáme na otázku, co jest nebo není. Tedy jest právo v rámci skutečnosti nepoznatelné, poznání práva nemá se skutečností co činiti.

Souhlasím, že v rámci toho poznávání, jímž o skutečnosti vypoovídám, že jest, jest právo nepoznatelné, popírám však, že bych o skutečnosti nemohl vypovídati, jaká má býti. Jen ten, komu svět, jenž jest, splývá se skutečností, musí svět, jenž má býti, hledati někde mimo skutečnost a promítati právo z empirie do světa ideí. Dospějeme-li však s kritickým idealismem k poznání, že skutečnost jest vůbec nepoznatelná, že ji nahrazujeme pro své vědomí určitými myšlenkovými výtvoři, a že tyto výtvoři mohu tvořiti buď vylučuje z obrazu skutečnosti vůli, nebo přibíraje tento prvek, musíme uznati, že svět, jenž je a svět, jenž býti má, jsou jen dva aspekty téže skutečnosti, z níž jen vybírám pokaždé jiné znaky, aby mi v mé myslí ji zastupovaly. Že nemohu následkem toho vyvraceti poznatky o tom, co jest, poznatky o tom, co má býti a naopak, není ještě důkazem, že by tu šlo o dva různé světy: vždyť totéž pozorujeme při každém rozdílu poznávání. Také tvrzení o barvě předmětu nemohu vyvraceti tvrzením o jeho výšce, a pod.

Je-li však možno tvořiti o skutečnosti poznatky v rámci poznání toho, co má býti, a uvědomíme-li si, že poznatky poli-

tické jsou výpovědi o tom, co v určitém výseku skutečnosti má býti, musíme připustiti, že i tyto poznatky možno tvořiti správně nebo nesprávně, tedy že i politické myšlení je myslitelné jako myšlení vědecké, snahou po obecné platnosti se řídící.

4. Vlastní důvod, proč normativisté myšlení politické vylučují z kruhu vědeckého myšlení, ač na rozdíl od pozitivistů připouštějí vědu normativní, leží však jinde. Uvědomivše si totiž, že myšlení o tom, co má býti, se děje za jiných myšlenkových předpokladů, než myšlení o tom, co jest, že se děje ve formě normy, a že z toho, co jest, to, co býti má, nikdy nelze vyvoditi, dospívají ihned k závěru, že svět, jenž má býti, jest jiný, než svět, jenž jest, že svět, jimž se zabýváme, jednáje o tom, co má býti, není tento náš smysly zjistitelný svět, v němž, jimž a jež žijeme, nýbrž že jest to svět ideí, svět pojmů, svět myšlený. A skutečně, stopujeme-li výtvořiny školy normativistů, musíme doznati, že to, čím se zabývají, jsou výhradně normy, v jejichž souboru snaží se rozlišiti normy právní od ostatních, a jejichž logické zvláštnosti, a logické vzájemné vztahy stopují s důvtipem hodným úcty. Při tom rádi poukazují na příbuznost právní vědy v jejich smyslu s matematikou a s uspokojením zjišťují, že jejich poznatky jsou platné bez ohledu na empirický obsah norem. To prozrazuje vlastní ráz jejich vědy. Není to věda, jež nemá se skutečností co činiti proto, že nejedná o tom, co jest, nýbrž proto, že jedná o určité formě poznání. Normativisté si neuvědomují dosti jasně, že postupují, pokud jde o poznání světa, jenž má býti, podobně jako renaissanční přírodovědci postupovali, pokud jde o poznání světa, jenž jest. Že totiž zjistivše myšlenkové předpoklady poznání přírody, kvantitu, prostor, kauzalitu, nepřistoupili ihned k empirii, nýbrž napřed konstruovali v exaktních vědách soustavu myšlenkových možností těmito formami poznání daných bez ohledu na zkušenost, již bude možno v těchto formách chápati. Tím dospěli k myšlenkovým konstrukcím, jež platí o kterémkoliv empirickém obsahu, jimž tedy nevypovídáme, zda něco jest nebo není, nýbrž co platí o kterémkoliv výseku skutečnosti, chceme-li zjistiti jeho vztahy kvantitativní, prostorové, kausální.

Jinými slovy: Normativisté jsou na omylu, domnívají-li se, že jejich poznatky nemají se skutečností co činiti proto, že to jsou poznatky o tom, co má býti, nýbrž jejich poznatky nemají se skutečností co činiti proto, že to jsou poznatky exaktní, za-

bývající se těmi formami myšlení, jež předpokládá poznání toho, co má být.

5. Hlubší důvod jistě nápadného zjevu, že tato metodická povaha jejich vědy normativistům ušla, vidím v jakémisi až pověrečném, po pozitivistech zděděném strachu, aby nebyli připočteni k pěstitelům přirozeného jakéhosi práva. Stejně, jako pozitivisté, zdůrazňují, že není jiného práva, než právo pozitivní. V tom možno s nimi v zájmu vědecké čistoty jen souhlasiti. Také v tom nutno s nimi souhlasiti, že platnost práva, poněvadž právě tu jde vždy o poznání toho, co má být, nemůže, jak pozitivisté učili, spočívat v nějaké ‚skutečnosti‘, v naší terminologii v nějaké výpovědi o tom, co jest, (ve skutečném jednání podle norem, ve vynutitelnosti obsahu normy, nebo v uznání závaznosti normy), nýbrž vždy jen v nějaké normě, v něčem, co má být. Proto právem jest jim jen takový výrok o tom, co má být, jenž vyplývá z nejvyšší organizační normy státu, z ústavy, vymezující, či mínění o tom, co má být, jest pokládati za platné. U této nejvyšší normy končí se úvaha právníká, vše, co za ní leží, jest právnícky nepoznatelné, je metanormativní. Tím si ovšem normativisté sami uvalili na cestu balvan, jež v poslední době s tak velkými obtížemi se snaží s cesty si odvaliti, když dokazují, že i normy mezinárodního práva jsou normy právní. Nutně tu docházejí k podvojnému řešení, že buď i normy mezinárodního práva prohlašují za součást právního řádu státního, nebo že nad ústavní normu staví ještě vyšší normu, již mezinárodní společenství deleguje moc pravotvornou státu, čili, že státní řád právní je součástí řádu mezinárodního.

Pramen těchto obtíží vidím v tom, že normativisté ve snaze omeziti pole svého pozorování na pozitivní normy směsují poznání exaktní s poznáním empirickým. Jakkoliv vděčně přijímáme jejich základní rozpoznání rozdílu mezi normou a soudem, mezi výpovědí o tom, co má být a výpovědí o tom, co jest, jakkoliv za významný vědecký zisk počítáme plody jejich snahy odkryti a stopovati možnosti formou normy našemu myšlení dané, nemůžeme je sprostiti výtky, že neuvědomivše si jasně exaktní povahu své vědy svým učením o ‚přičítání‘ normy státu, vnesli do svého učení cizí, z empirie vzatý prvek. V rámci exaktní vědy můžeme uznati jen jediný důvod platnosti: totiž logickou jednotnost. Platí ten myšlenkový výtvar, jež lze bez logického odporu sloučiti s ostatními v logickou jednotu. Ze

kdysi v čase a kdesi v prostoru vznikly společenské útvary, jež lidské snaze po rozpoznání toho, co má býti, od toho, co nemá býti napomáhají tím, že jako základní normu celé soustavy vytyčují organizační normu, podle níž jen názor určitých orgánů o tom, co má býti, platí, není již poznatkem logickým, metodologickým, exaktním, nýbrž poznatkem empirickým. Skutečně exaktní poznatky o normách musily by platiti i kdyby takové zkušenosti nebylo, jako platí poznatky matematické i tam, kde není v empirii kvantitativních vztahů jimi vyjádřených.

Dospívám tedy k závěru, že název ‚čirá věda právní‘ jest *contradictio in adjecto*, dokud právem nazýváme jen pozitivní, t. j. státu přičítané normy. Čirá může býti jen věda normativní, chceme-li, normologie, jež musí platiti o jakémkoliv obsahu norem, v jejímž rámci tedy rozdíl mezi právní a jinou normou mizí stejně, jako v rámci t. zv. čiré vědy právní mizí rozdíl mezi veřejným a soukromým právem, a jiné rozdílly, jež nelze postřehnouti, nepřibereme-li prvky vzaté ze zkušenosti.

6. Abstrahujeme-li na okamžik od empirické přimíseniny exaktní normologie, již vidíme v učení o tom, že za právní možno považovati jen tu normu, již lze podle daného právního řádu přičítati státu, vidíme, že poznatky normologické se nevztahují na skutečnost, ale ne proto, že jednají o normách, nýbrž proto, že jsou exaktní, že předmětem jejich jest pochopení myšlenkových možností, daných myšlenkovou formou normy bez ohledu na obsah, jež v této formě lze zachytiti. S tohoto hlediska musíme snahu normativistů zabývati se výhradně pozitivním právem označiti jako hledání vhodného konvenčního obsahu, jímž by vyplnili vlastní předmět svého pozorování, myšlenkovou formu. Poněvadž totiž žádnou formu myšlení nelze mysliti bez obsahu, postupuje každá exaktní věda, chtějíc vyhověti potřebě poznati myšlenkové možnosti pozorovanou formou dané, tak, že si zvolí takový myšlenkový obsah, jenž tyto myšlenkové operace umožňuje. Tak pracuje matematika s pojmem jednotky, geometrie s pojmem bodu, teoretická fyzika s pojmem atomu, hmoty, síly. Takovým konvenčním obsahem jest i pozitivní právo v rukou normativistů. Neustávají zdůrazňovati, že obsah té neb oné normy vymyká se již jejich vědeckému zájmu, čili, že poznání obsahu normy nespadá již do rámce jejich vědy. To je další důkaz, že tu jde o vědu exaktní.

Tím však, že svou exaktní normologii nazývají čirou vědou

právní, budí zdání, jako by obor vědní, jemuž jde o poznání, t. j. jednotné chápání obsahu norem, nebyla již věda, resp. nebyla věda normativní. Je to podobný postup, jako kdyby dosavadní exaktní vědy se shrnovaly názvem čiré vědy přírodní a kdyby jejich pěstitelé odepírali název vědy snaze po jednotném chápání empirických zjevů přírodních. Tu se právě mstí na normativistech jejich směřování skutečnosti s tím, co jest, na jedné straně a volba konvenčního obsahu normy na straně druhé. Neboť právě jen tím, že své poučky demonstrují na pozitivních normách, dospívají k názoru, že cílem jejich vědy je poznání pozitivního práva.

Propadají i tu stejnému omylu jako pozitivisté, že úkolem vědy právní je poznávání pozitivní právo, čili, že právní věda jest věda o právu.

Jest nesporno, že jest myslitelná věda o právu jako projev snahy objektivně odpovědět na otázku, co jest, čili věda, jejímž předmětem jsou právní normy. Ale tato věda nijak se neliší co do metod od jiných věd přírodovědnou metodou pracujících; okolnost, že jejím předmětem není součást hmotného světa, nýbrž výtvar myšlenkový, nemění ničeho na tom, že stejně jako v přírodních vědách zde jde o rozlišení pravdivých poznatků od nepravdivých. Je to součást kulturních dějin, chceme-li součást sociologie. Tak také pojímala právní vědu novohistorická škola právnická, vzniknuvší jako odnož filosofie pozitivistické.

Škola normativistů upozornila sice na to, že normu nelze mysliti bez uznání rozdílu mezi tím, co má a tím, co nemá býti. Z toho však usuzovati, že věda právní je vědou normativní, proto, že jedná o normách, zdá se mi poněkud ukvapeno. Vždyť i když uznávám, že právo jest myšlenkový výtvar, jenž předpokládá normativní myšlení, musím připustiti možnost o tomto výtvaru tvořiti poznatky, v nichž mi nejde o rozdíl mezi tím, co má a co nemá býti, nýbrž jen o rozdíl mezi tím, co jest a co není. Svou konstrukcí by se produkty této vědy, právních dějin, nijak nelišily od jiných poznatků historických, chceme-li sociologických. A přece normativisté se staví proti názoru pozitivistů, že právní dějiny by nám mohly nahraditi vědu právní, či že vědou právní jsou právní dějiny a právní sociologie.

Věda právní se neobejde bez uznání rozdílu mezi tím, co má a tím, co nemá býti. Tvrditi, že stačí, když tento rozdíl se projevuje v objektu mého vědeckého poznání, že však můj po-

znatek o tomto objektu jest vědecký jen, nečiní-li tohoto rozdílu, nýbrž omezuje-li se na rozlišování mezi tím, co jest a tím, co není, znamená přijímati v celém rozsahu důsledky pozitivistické metafysiky pro metodologii, t. j. věřiti, že úkolem vědy jest zpodobovati skutečnost, byť by v našem případě nešlo o skutečnost hmotnou, nýbrž o určitým způsobem zkonstruované myšlenkové výtvoř. Že to normativisté přehlížejí, že stejně jako pozitivisté učí, že věda nikdy nemůže říci, co má a co nemá býti, nýbrž, že má zjišťovati jen rozdíl mezi tím, co jest a co není, vysvětlují si tím, že si dosti neujasnili, že to, co oni pěstují pod názvem vědy o právu, možno tak nazvati jen proto, že také právo není myslitelné než ve formě normy, a že tedy odkrývajíce logické zvláštnosti normy, vypovídají tím také o určité stránce práva. Mýlí se tedy, domnívají-li se, že předmětem jejich poznání jest pozitivní právo stejně, jako jest pozitivní právo předmětem právní historie neb sociologie. Nedorozumění je tu stejné, jako kdybychom tvrdili, že primitivní počtář počítající pomocí počítadla vypovídá o tomtéž předmětu jako ten, kdo by počítadlo popisoval. Jako počtáři jsou kuličky počítadla jen myšlenkovou pomůckou ke stopování kvantitativních vztahů, tak normativistovi jsou pozitivní normy jen pomůckou k demonstrování těch myšlenkových vztahů, jež vznikají za předpokladu, že činím rozdíl mezi tím, co má a co nemá býti. Má-li podle daného právního řádu se na zákoně usnášeti parlament nebo stačí-li vůle hlavy státu, je-li k platnosti určité smlouvy třeba písemné formy, mají-li svědci býti slyšeni pod přísahou atd. atd., nezajímá jej stejně, jako onoho počtáře nezajímá velikost, barva, tvrdost kuliček počítadla.

Pěstitel normativní teorie právní tedy ovšem stejně, jako pěstitel přírodní vědy nevypovídá, co má nebo co nemá býti, ale ne proto, že by nebyla možná věda v rámci tohoto způsobu myšlení, ale proto, že mu jde o zjištění určitých logických pravidel, nikoliv o zjištění obsahu, myšleného ve formách jím stopovaných.

Pravil jsem již, že jest věci vkusu po případě účelnosti, chceme-li název vědy právní vyhraditi produktům této exaktní vědy normativní. Učiníme-li tak však, pak nemáme názvu pro myšlenkovou činnost, již obvykle nazýváme vědou právní. Totiž pro soubor výpovědí o tom, co podle daného právního řádu má nebo nemá býti. Tu nejde stejně o kulturní historii jako nejde o exaktní vědu, nýbrž o určitý způsob chápání skutečnosti. Nor-

mativisté obvykle na tuto činnost shlížejí s patra, označují ji na rozdíl od vědy za pouhou právníckou praxi, za soustavný výklad neb aplikaci právních norem, za činnost tedy, kde již nejde, jako ve vědě, o poznání, nýbrž o aplikaci poznatků vědou získaných. V tom je, myslím, nedorozumění, jež by mohlo vésti k osudným důsledkům. Přehlíží se totiž, že i o tom, co má být, stejně jako o tom, co jest, mohu činiti správné poznatky a poznatky nesprávné. Poznatky správné pak rozpoznám podle toho, zda je mohu bez logického odporu včlenit do určité myšlenkové soustavy. Tuto myšlenkovou soustavu právě nazývám vědou, ať utkána jest, jako v přírodních vědách, na osnově předpokladů chápání toho, co jest, nebo, jako v exaktních vědách, na osnově předpokladů správného myšlení vůbec, nebo, jako v našem případě, na osnově předpokladů chápání toho, co má být.

Tato empirická věda právní nejedná o podmínkách a logických důsledcích myšlení ve formě normy, jako exaktní věda normativní, nýbrž aplikuje již tyto formy myšlení na určitý obsah. Tento obsah mohu ovšem tvořiti zcela libovolně, jako ve formách myšlení o tom, co jest, mohu stejně vypovídati o stole, na němž píši, jako o andělich a skřítcích. Jako však v rovině úvah o tom, co jest, rozeznávám vědecké myšlení od nevědeckého (na příklad básnického, náboženského) ne podle logické formy mých myšlenek, nýbrž podle toho, zda obsah jejich čerpám ze zkušenosti, tak také v rovině úvah o tom, co má být, rozeznávám myšlenkové výtvoř, jejichž složky jsou vzaty ze zkušenosti od těch, při nichž obsah jest výtvořem mé fantasmie. To, co má být, jest ovšem něco jiného, než to, co jest, ne však proto, že ve výpovědích o tom, co jest, zobrazuji skutečnost, kdežto v tom, co má být, nechávám hrát svou fantasmii, nýbrž proto, že z oné nekonečně různé a stále měnivé skutečnosti, již prožívám, přibírám do svého myšlenkového výtvořu po každé jiné znaky.

Tím dospívám k metodologickému poznatku na první pohled překvapujícímu: že totiž předmětem právní vědy není právo, nýbrž tatáž skutečnost, o níž mohu tvořiti též poznatky v rámci poznání toho, co jest, věd přírodních v nejširším slova smyslu.

Poznání pozitivního práva není tedy konečným úkolem právní vědy. Positivní právo, vypovídajíc o tom, co má být, jest stejně pokusem o řešení problému, jež řeší i právní věda, totiž poskytnouti obraz skutečnosti, jaká má být. Od vědeckých poznatků neliší se svou logickou strukturou, nýbrž jen tím, že dů-

sledkem určitých historických podmínek jest součástí právního řádu (toho světa, jenž má býti), na našem kulturním stupni norma určující, že výpověď určitých orgánů se má přijímat jako obecně platná bez dalšího zkoumání. Jest to podobný zjev, jako když hospodářský vývoj vede k penězům, jež mají nucený oběh. Úkol právníkův tedy není skončen ani tím, když podle pouček pozitivistů metodami, jimiž poznáváme to, co jest, zjistí určitý obsah pozitivní normy, ani tím, když podle pouček normativistů si uvědomí podmínky a způsoby správného myšlení v rámci toho, co má býti, nýbrž teprve tehdy, když na danou otázku, co má a co nemá býti, odpoví tak, aby jeho odpověď nebyla výrazem jeho okamžité nálady, osobních tužeb, nýbrž myšlenkově nutným důsledkem předpokládané jednoty toho, co má býti.

7. Uvědomíme-li si, že i v politice hledáme odpověď na otázku, co má býti, a že i tu rozeznáváme od skutečného politického myšlení na jedné straně utopie, výtvořiny fantazie, nepřihlízející ke skutečnosti, na druhé straně projevy subjektivních snah a tužeb, nepřihlízející k podmínce jednotnosti našeho myšlení, vidíme, že právo a politika mají stejný předmět i stejnou metodu myšlení. Rozdíl nám vyvstane teprve, přihlédneme-li k úkolu, jež má v rámci tohoto myšlení pozitivní právo. Kdežto právnictvím označujeme projev snahy po jednotném chápání toho, co má býti v rámci pozitivního právního řádu, nazýváme politikou snahu jednotně chápat to, co má býti, bez ohledu na pozitivní právní řád, totiž za předpokladu, že i pozitivní právní řád jest možno zkoumati s hlediska, zda má nebo nemá býti a jaký má býti.

Jest na první pohled patrné, že s tohoto hlediska není rozdíl mezi právnickým a politickým myšlením kvalitativní, nýbrž jen kvantitativní: neboť na jedné straně, i předpokládám-li platnost právního řádu pozitivního, nemohu v něm přímo nalézt odpověď na kteroukoliv otázku po tom, co má býti. Zjišťujeme obsah právního řádu, interpretujeme a aplikujeme jej, t. j. snažíme se za předpokladu určitého smyslu, jež slovnímu projevu právního pravidla pozitivního přikládáme, chápat jednotně svět, jenž má býti, t. j. pěstujeme politiku v rámci platného práva. Na druhé straně politické myšlení, právě jako myšlení o skutečném a ne vybájeném světě, musí v počet vzít platnost větší nebo menší části právního řádu, tedy pěstovati právní vědu, třeba abstrahujíc od platnosti určitých částí právního řádu.